

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології

Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота

з теми: **“СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ
ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ”**

Виконала: студентка I курсу Sp1-S16z групи спеціальності 231 Соціальна робота за освітньою програмою Соціальна робота з додатковою спеціалізацією Соціально-психологічна реабілітація: Людина і світ
Жарук Наталія Юріївна

Керівник:

Чобітько М.Г., доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи

Рецензент:

Сич В.М., кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології освіти

Кам'янець-Подільський – 2017 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СПЕЦИФІКИ	
ПРОВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ	
ТА МОЛОДДЮ.....	
1.1. Сучасні підходи до проблеми обдарованості.....	8
1.2. Обдаровані діти як об'єкт соціально-педагогічної роботи.....	21
1.3. Проблеми діагностики обдарованості.....	27
1.4. Технології роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю.....	33
Висновки до 1 розділу.....	42
РОЗДІЛ 2	
ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОБОТИ	
ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ	
ТА МОЛОДДЮ.....	
2.1. Опис методики вивчення обдарованості.....	44
2.2. Результати експериментального дослідження обдарованості.....	51
Висновки до 2 розділу.....	53
РОЗДІЛ 3	
СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ	
СФЕРИ, КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З	
ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ.....	
3.1. Особливості підготовки працівників соціальної сфери, керівників закладів освіти до роботи з обдарованими учнями.....	55

3.2. Методичні рекомендації для вчителів, батьків та працівників соціальної сфери щодо виховання та навчання обдарованих дітей та молоді	65
Висновки до 3 розділу.....	73
ВИСНОВОК.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	86
Додаток А. Стимульний матеріал до методики Е.П. Торренса.....	86
Додаток Б. Методика на виявлення творчих здібностей у школярів.....	87
Додаток В. Поради Девіда Льюїса щодо розвитку обдарованої дитини.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. Духовне оновлення та національне відродження України, докорінні зміни, які пов'язані з переходом до нових економічних відносин в усіх сферах життя суспільства, вимагають нових підходів до вирішення проблем освіти та виховання підростаючого покоління. Стан освіти демонструє ефективність і надійність перетворювальних явищ та подій сьогодення, коли успіх розвитку суспільства та престиж держави визначаються результатами творчої діяльності всіх громадян. Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку нашої держави.

Проблема обдарованості викликає особливий інтерес соціально-педагогічної науки, оскільки відомості про природу цього унікального явища необхідні для створення системи виховання та навчання обдарованих і талановитих дітей, сприяє розвитку творчого потенціалу у дітей та дорослих. Так, теоретичні основи проблеми обдарованості досліджували В. Андреев, Е. Вудьярд, В. Дружинін, О. Ковальов, Г. Костюк, Н. Лейтес, О. Леонтєв, А. Матюшкін, Ф. Менкс, В. Мясичев, В. Роменець, С. Рубінштейн, Р. Стернберг, Л. Спірмен, Б. Теплов, Н. Тілтон, Е. Торндайк, П. Торренс, К. Хеллер та ін.

У науковій літературі знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як питання індивідуальних відмінностей обдарованих дітей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін); виділення сфер та видів обдарованості (Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, С. Гончаренко, В. Слуцький); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (В. Давидов, Д. Ельконін, Н. Лейтес, В. Паламарчук); виявлення і розвиток обдарованості учнів (Дж. Рензулі, В. Крутецький, О. Кульчицька); підходів до діагностики обдарованості учнів (Г. Айзенк, В. Андреев, Б. Бітінас, Ю. Гільбух, А. Зак, О. Лук, Л. Фрідман та ін.).

У численних дослідженнях порушено проблеми обдарованості і творчості, визначено типи обдарованості, розкрито психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей, з'ясовано окремі аспекти особливостей роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю.

Отже, соціальна значущість проблеми особливостей роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю, недостатній рівень вивчення її окремих теоретичних та практичних аспектів зумовили вибір теми дослідження: **“Специфіка соціальної роботи з обдарованими дітьми та молоддю”**.

Мета дослідження: дослідити теоретико-практичні засади роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання:**

1. Здійснити аналіз соціально-педагогічного аспекту проблеми вивчення специфіки проведення соціальної роботи з обдарованими дітьми та молоддю в наявній психологічній та педагогічній літературі.

2. Виділити та охарактеризувати основні технології роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю.

3. Дослідити особливості роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю та проаналізувати результати виявлення обдарованої учнівської молоді, рівня їх оригінальності як показника обдарованості.

4. Розробити й апробувати систему підготовки працівників соціальної сфери, керівників закладів освіти до роботи з обдарованими дітьми та молоддю; сформулювати методичні рекомендації для вчителів, батьків та працівників соціальної сфери з підвищення показників розвитку досліджуваного феномена.

Об'єкт дослідження: обдаровані діти як об'єкт соціально-педагогічної роботи.

Предмет дослідження: специфіка проведення соціальної роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Методи дослідження: теоретико-практичний аналіз та узагальнення матеріалів психолого-педагогічних літературних джерел з досліджуваної проблеми; анкетування, спостереження; бесіда; тестування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані працівниками соціальної сфери, керівниками закладів освіти при розробці методичних рекомендацій для вчителів, батьків щодо виховання та навчання обдарованих дітей та молоді.

Експериментальне дослідження проводилось на базі Кам'янець-Подільського навчально-виховного комплексу №9 імені А.М. Трояна у складі спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови та школи мистецтв.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Апробація результатів нашого дослідження відбувалась протягом 2015-2017 н.р. та представлена у науковому журналі “Virtus”, що внесений до міжнародних наукометричних баз даних: Scientific Indexing Services (USA) та Citefactor (USA) у науковій статті на тему: “Сучасні підходи до проблеми обдарованості” (Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. – February, №5, 2016. – p. 134-137); у науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2015-2016 навчальному році (5-6 квітня 2016 року); у науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2016-2017 навчальному році (12-13 квітня 2017 року); у Міжнародному науково-практичному інтернет-конгресі “Mind technologies: Science. 2017”, що проходив 31 березня 2017 року у м. Женева (Швейцарія) у науковій статті на тему: “Технології роботи працівників соціальної сфери з обдарованими дітьми та молоддю” (Міжнародний

науково-практичний конгрес “Mind technologies: Science”, the 31th of March, 2017, Geneva (Switzerland). – p. 33-37).

ВИСНОВОК

У дипломній роботі проведено теоретичне обґрунтування проблеми вивчення специфіки проведення соціальної роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

1. Проведений нами детальний теоретичний аналіз наукових концепцій дозволяє визначити суперечності та неоднозначність трактування феномена обдарованості. У сучасній психологічній науці не існує єдиного підходу до проблеми обдарованості. Провідні науковці ведуть полеміку про визначення основних критеріїв поняття “обдарованість”, структури обдарованої особистості, діагностичних методів визначення обдарованих, поділу на “обдарованих” і “звичайних”, природи обдарованості тощо.

Багаторічні дослідження творчої діяльності, зокрема структури обдарованості, надають можливість побудувати деякі нові теоретичні положення стосовно динаміки й організації творчого процесу, сутності творчості. Обдарованість розглядається як можливість людини адаптуватися до життя. Максимальне пристосування до оточення, обов’язкове вирішення нових, непередбачуваних проблем, що вимагають саме творчого підходу, постає основною функцією обдарованості.

2. Феномен обдарованості, з огляду на свою неоднозначність, потребує глибокого наукового аналізу. Про складність та неоднозначність проблеми обдарованості свідчить чітко виражена різноманітність у трактуванні самого поняття обдарованість. Варто зауважити, що єдиного трактування поняття обдарованості немає. Кожна наукова школа визначала це поняття відповідно до вимог свого часу і визначала різні пріоритети.

Обдарованість – це інтегральний прояв здібностей, системна якість психіки, яка розвивається протягом життя та визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів у порівнянні з іншими людьми в одному або декількох видах діяльності.

Обдаровані учні є об'єктом соціально-педагогічної роботи і діяльність з ними має свою специфіку. Від соціального педагога, який працює з обдарованими дітьми, очікується вміння використовувати особистісно-орієнтований підхід, що включає установку на безумовне сприйняття дитини, довірливе спілкування з нею, бажання допомогти успішному виявленню її творчих здібностей, вирішити внутрішні конфлікти.

3. Особливо гострим визначається питання діагностики обдарованості, зокрема дитячої, а також визначення обдарованості у різних сферах життя особистості. Обдарованість визначається шляхом вивчення сфери її прояву, інтелектуального діапазону (сукупності інтелектуальних можливостей), сфери найвищих досягнень у реалізації здібностей, рівня фізичного розвитку, рівня працездатності, мотиваційного обґрунтування та його відображення в емоційному настрої й вольовій завзятості зростаючої людини.

Діагностика обдарованості передбачала використання методики невербальної креативності Е.П. Торренса, адаптованої А.Н. Вороніним (1994) та методики на виявлення творчих здібностей у школярів.

Відповідно до отриманих нами результатів, ми встановили, що у 20% (4 дітей) переважає – низький рівень оригінальності, 40% (8 дітей) – рівень оригінальності не перевищує нижче середнього, 60% (12 дітей) – середній рівень, 80% (16 дітей) – рівень оригінальності за допомогою тесту – вище середнього. Високий рівень оригінальності відсутній.

Узагальнення та інтерпретація отриманих даних дали підстави зробити висновок про те, що більшість учнів мають середній і вище середнього рівні оригінальності, що може служити показником обдарованості.

Тому, проблема своєчасної діагностики обдарованості та її розвитку є досить актуальною у професії соціального педагога.

Згідно результатів методики на виявлення творчих здібностей у школярів ми констатувати, що розмаїття інтересів в учнів знаходиться на середньому рівні (15%), незалежність – на високому рівні (10%), гнучкість пристосування до певного завдання – на середньому рівні (25%),

наполегливість – (30 %), допитливість (15%) – добре виражена, такі діти намагаються дізнатися більше, ніж їхні ровесники.

4. З появою закладів освіти нового типу (гімназій, ліцеїв, колегіумів) з'явився інтерес до пошуку шляхів навчання та розвитку обдарованих учнів, відповідно однією з важливих в педагогічній психології стала проблема підготовки працівників соціальної сфери, керівників закладів освіти до роботи з обдарованими учнями. Така підготовка містить систему мотивів, знань, вмінь, навичок, особистісних характеристик, які забезпечують успішне управління такою діяльністю. Як свідчить практика та досвід навчання працівників соціальної сфери і керівних працівників закладів освіти на курсах підвищення кваліфікації, більшість керівників потребує не стільки теоретичної підготовки, скільки практичної. Оскільки сама практика ставить проблеми творчого характеру і удосконалення навчальних програм, розвиток творчого мислення працівників соціальної сфери, педагогів, організація консультативної роботи з батьками обдарованих учнів. Актуальність проблеми зумовила розробку тренінгової програми підготовки працівників соціальної сфери, керівників закладів освіти до роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

Метою нашого дослідження стала розробка тренінгової програми, яка підготує працівників соціальної сфери, керівників закладів освіти до роботи з обдарованими дітьми та молоддю з теми: “Психологічні особливості роботи з обдарованими дітьми та молоддю”.

До програми тренінгу було введено шість тематичних занять, кожне з яких є самостійною частиною і формує базові навички працівників соціальної сфери, керівників закладів освіти для роботи з обдарованими дітьми та молоддю.

5. Результати проведеного дослідження дипломної роботи дозволили сформулювати методичні рекомендації для вчителів, батьків та працівників соціальної сфери щодо виховання та навчання обдарованих дітей, які допоможуть фахівцям у створенні умов для зростання і вдосконалення

особистості обдарованої дитини; у вільному спілкуванні з ними, беручи до уваги їх думки та точки зору; у визначенні власних цінностей особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах / А. Анджейчак // Обдарована дитина. – 2000. – №5. – С. 8-13.
2. Антонова О.Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : Монографія / О.Є.Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.
3. Болтівець С.І. Психогігієнічні чинники розвитку обдарованості / С.І. Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 10. – С. 73-74.
4. Воронова Е.П. Погляди на визначення здібностей / Е.П. Воронова // Психолог. – 2006. – № 25-28. – С. 3-20.
5. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. Психологія, діагностика, педагогіка / Ю.З. Гільбух. – К. : Освіта, 1993. – 105 с.
6. Горай Ю.А. Творчі здібності та обдарованість / Ю.А. Горай // Психолог. – 2006. – № 25-28. – С. 38-42.
7. Гнатюк В.О. Теоретичний аналіз проявів обдарованості молодших школярів у навчанні / В.О. Гнатюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 10. – С. 14-15.
8. Докшина Н. Робота з обдарованими та здібними дітьми / Н. Докшина, С. Кошель // Психолог. – 2004. – № 44. – С. 20-24.
9. Доровской А.И. 100 советов по развитию одаренности детей / А.И. Доровской. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 154 с.
10. Доровской А.И. Сто советов по развитию одаренности детей. Родителям, воспитателям, учителям / А.И. Доровской. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 280 с.
11. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – СПб. : Издательство “Питер”, 2000. – 266 с.

12. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – Санкт-Петербург, 1999. – 356 с.
13. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навчальний посібник / Л.М. Завацька. – К. : “Слово”, 2008. – 240 с.
14. Загвязінский В.І. Методологія і методи психолого-педагогічного дослідження / В.І. Загвязінский, Р.І. Атаханов. – М. – 2001. – 334 с.
15. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник / А.Й. Капська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
16. Комісарова С. Робота з обдарованими дітьми / С. Комісарова, Д. Ведмеденко // Психолог. – 2006. – № 25-28. – С. 43-51.
17. Красноголов В.О. Комплексна психодіагностика якостей. Визначення творчої індивідуальності дітей і шляхів її розвитку / В.О. Красноголов // Обдарована дитина. – 1999. – №2. – 87 с.
18. Кузьміна Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. / Н.В. Кузьміна. – Л. : Знание, 1985. – 32 с.
19. Ліщинська О.І. Методика індивідуальної і групової роботи психолога-початківця: Навчально-методичний посібник / О.І. Ліщинська. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 112 с.
20. Максимчук Н.П. Психологія дитячої обдарованості: навчальний посібник / Н.П. Максимчук. – К. : Кам'янець-Подільський держ. ун-т, 2003. – 122 с.
21. Матюшкин А.М. Одаренные и талантливые дети / А.М. Матюшкин, Д. Сиск // Вопр. психол. – 1989. – № 4. – С. 88-92.
22. Моляко В.О. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць / [за ред. В.О. Моляко]. – Т.12. – Вип. 4. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 336 с.
23. Моляко В.А. Концепция творческой одаренности / В.А. Моляко // Первые Международные научные ломовские чтения. – М. : Институт психологии АН. – 1991. – С. 102-104.

24. Моляко В.А. Психологическая структура процесса технического творчества / В.А. Моляко // Семинар “Творчество и проблема человека”. – Симферополь, 1986. – С. 86-88.
25. Моляко В.О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 1998. – № 1, 2, 3. – С. 2-6.
26. Моляко В.О. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В.О. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 86-95.
27. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці / В.О. Моляко. – К. : Знання, 1989. – 43 с.
28. Моляко В.А. Психологическая система творческого тренинга “КАРУС” / В.А. Моляко. – К. : Знание, 1996. – 44 с.
29. Моляко В.А. Психологические проблемы творческой одаренности / В.А. Моляко. – К. , 1995. – 52 с.
30. Москаленко В.В. Обдарованість і діяльність / В.В. Москаленко // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 10. – С. 76-77.
31. Овчаренко К.П. Організація роботи з обдарованими дітьми / К.П. Овчаренко // Психолог. – 2004. – №37. – С. 12-17.
32. Одаренные дети / Под общ. ред. Г.В. Бурменской, В.М. Слуцкого. – М. : Прогресс, 1991. – 66 с.
33. Одаренные дети / Под ред. Г.В. Бурменской, В.М. Слуцкого. – М. : Прогресс, 1991. – 376 с.
34. Паніна Н.В. Технологія соціального дослідження / Н.В. Паніна. – К., 1996. – 251 с.
35. Пашнев Б. Система пошуку обдарованих учнів сучасними психодіагностичними методами. Авторська програма / Б. Пашнев, І. Зуєв, В. Павленко, А. Халін // Психолог. – 2004. – № 43. – С. 5-12.

36. Пономарьова-Семенова Р.О. Психологічні принципи розвитку креативності обдарованості / Р.О. Пономарьова-Семенова // Обдарована дитина. – 2008. – №10. – С. 3-9.
37. Практическая психология в тестах, или как научиться понимать себя и других. – М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2003. – 400 с.
38. Рензулли Дж. Модель обогащающего школьного обучения / Дж. Рензулли, С.Ж. Рис; [под ред. Д.Б. Богоявленской] // Основные современные концепции творчества и одаренности. – М. : Наука, 1997. – С. 214-242.
39. Роменець В.А. Психологія творчості. Навчальний посібник / В.А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
40. Рубинштейн С.Л. Проблемы способностей и вопросы психологической теории / С.Л. Рубинштейн; под ред. Е.В. Шороховой // Проблемы общей психологии. – М., 1973. – С. 220-235.
41. Савенков А.І. Диагностика детской одаренности как педагогическая проблема / А.І. Савенков // Педагогика. – 2000. – №10. – 94 с.
42. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко. – К. : РННЦ “ДІНІТ”, 2000. – 259 с.
43. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С.О. Сисоєва. – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
44. Скальська Л.О. Феноменологічна сутність поняття “обдарованості” / Л.О. Скальська, Л.О. Кондратенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 10. – С. 72-73.
45. Слободенюк Л.В. Система психолого-педагогічного пошуку обдарованих дітей / Л.В. Слободенюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 8. – С. 4-7.
46. Слободянюк Л.І. Особливості пам'яті дітей з підвищеними розумовими здібностями / Л.І. Слободянюк // Практична психологія і соціальна робота. – 2000. – № 8. – 46 с.

47. Сорич Ж.Л. Організація роботи з обдарованими дітьми у навчальних закладах / Ж.Л. Сорич // Психолог. – 2006. – № 25-28. – С. 26-37.
48. Сороко Н.В. Вивчення системних основ педагогічного тестування обдарованих дітей / Н.В. Сороко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 1. – С. 13-17.
49. Сорочинська В.С. Організація роботи соціального педагога: Навчальний посібник / В.С. Сорочинська. – К. : Кондор, 2005. – 198 с.
50. Стернберг Р.Д. Триархическая теория интеллекта / Р.Д. Стернберг // Иностранная психология. – 1996. – № 6. – С. 54-61.
51. Творческая одаренность детей: Метод. рекомендации / Подгот. В.А. Моляко, Е.И. Кульчицкая, Н.И. Литвинова. – К. : Наука, 1991. – 28 с.
52. Тейлор Р. Стремительный путь на вершину: десять составляющих успеха: пер. с англ. / Р. Тейлор, Дж. Хамфри. – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2004. – 238 с.
53. Теплов М.Б. Избранные труды: в 2-х т. / М.Б. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
54. Ушакова Д.В. Психология одаренности: от теории к практике / Д.В. Ушакова. – М.: “ПЕР СЭ”, 2000. – 80 с.
55. Хансен М.В. Мастер мотивации: секреты управления / М.В. Хансен, Джо Баттен; [пер. с англ. А. Ивановой]. – М. : Астрель, 2006 (Владимир : Владимирская книжн. тип. “Астрель”). – 156 с.
56. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Т 2. / Х. Хекхаузен. – М. : Педагогика, 1986. – 392 с.
57. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М.А. Холодная. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.
58. Холодная М.А. Психологические механизмы интеллектуальной одаренности / М.А. Холодная // Вопросы психологии. – 1993. – № 1. – С. 32-39.

59. Хрусталева Т.М. Специальные способности в структуре деятельности учителей-предметников / Т.М. Хрусталева, Е.Е. Доманова // Вопр. психол. – 2003. – № 3. – С. 53-66.
60. Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: методика продуктивного обучения: Пособие для учителя / А.В. Хуторской. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 320 с.
61. Цап В.Й. Діагностичні методики для роботи з обдарованими дітьми / В.Й. Цап // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 10. – С. 77-78.
62. Чепелева Н.В. Діалог як механізм творчості / Н.В. Чепелева // Обдарована дитина: журнал. – № 7. – 2007. – С. 4-10.
63. Чернишова Д. Організація роботи з обдарованими учнями / Д. Чернишова // Обдарована дитина. – 2001. – №7. – С. 4-7.
64. Шумакова Н.Б. Исследование творческой одаренности с использованием тестов П. Торренса у младших школьников // Н.Б. Шумакова, Е.И. Щебланова, Н.П. Щербо // Вопр. психол. – 1991. – № 1. – С. 36-43.
65. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособ. / М.В. Шакурова. – М. : Издательский центр “Академия”, 2004. – 272 с.
66. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник / В.М. Шахрай. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
67. Янковчук М.М. Психологічна організація індивідуальної освіти та виховання обдарованих дітей / М.М. Янковчук // Практична психологія та соціальна робота. – №4. – 2009. – 70 с.
68. Peter Suedfeld and Dana C. Leighton. Early Communications in the War Against Terrorism: An Integrative Complexity Analysis // Political Psychology. – V. 23. – № 3, September 2002. – P. 585-596.
69. Renzulli G. The enrichment triad model. Wethersfield, 1977. – 230 p.

70. Torrans E.P. Educational and creativity // Creativity: Progress and potential. – N. Y., 1964. – 80 p.
71. Torrans E.P. Guiding creative talent – Engiewood Cloffs. N.Y.: Prentice-Hall, 1962. – 230 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Стимульний матеріал до методики Е.П. Торренса

Прізвище, ініціали _____ Вік _____ Група _____

Дата _____

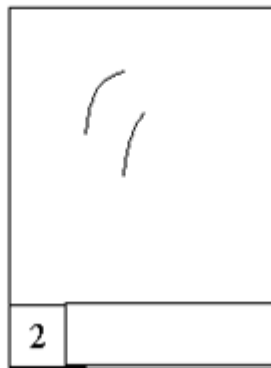
Домальовуйте картинки і дайте їм назви!

Домальовувати можна що завгодно і як завгодно.

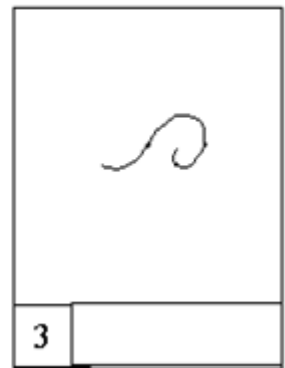
Картинка №1

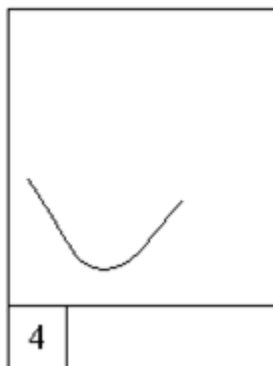
Картинка №2

Картинка №3

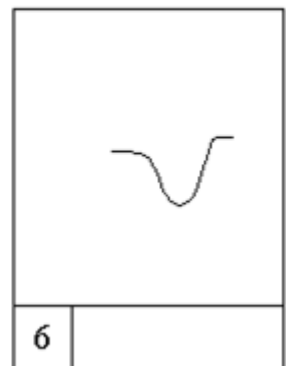
Картинка №4

Картинка №5

Картинка №6

Додаток Б**Методика на виявлення творчих здібностей у школярів**

Інструкція: “Уважно прочитайте кожне запитання. Обведіть кружечком слово “Так”, якщо Ви погоджуєтесь з тим, що написано. Обведіть кружечком слово “Ні”, якщо з написаним не погоджуєтесь”.

Текст методики

- Так Ні 1. Я люблю писати свої пісні.
- Так Ні 2. Я люблю гуляти сам.
- Так Ні 3. Мої тато і мама полюбляють гратися зі мною.
- Так Ні 4. Я ставлю чимало запитань.
- Так Ні 5. Скласти оповідання чи казку – безглузда справа.
- Так Ні 6. Мені подобається мати одного чи двох друзів.
- Так Ні 7. Я не заперечую, коли змінюються правила гри.
- Так Ні 8. Я маю кілька хороших ідей.
- Так Ні 9. Я люблю малювати.
- Так Ні 10. Я люблю речі, які складно виготовити.
- Так Ні 11. Сонечко на малюнку завжди має бути жовтого кольору.
- Так Ні 12. Мені більше подобається розмальовувати малюнки в книжці, ніж малювати їх самому.
- Так Ні 13. Легкі загадки – найцікавіші.
- Так Ні 14. Іноді тато з мамою займаються чимось разом зі мною.
- Так Ні 15. Я цікавлюсь новинками про тварин.
- Так Ні 16. Мій тато любить працювати по господарству, а я йому допомагаю.
- Так Ні 17. Я не люблю, коли інші діти ставлять надто багато запитань.
- Так Ні 18. Нелегко знайти собі заняття, коли залишаюся сам.
- Так Ні 19. Мій тато вважає, що я загалом поведжуся правильно.
- Так Ні 20. Я люблю розповіді про далеке минуле.
- Так Ні 21. Я із задоволенням граю у старі ігри.

Так Ні 22. Коли я хочу щось зробити, але мені складно, я відмовляюся та займаюся чимось іншим.

Так Ні 23. Я люблю гуляти з друзями, а сам – ні.

Підбиття підсумків:

За кожен позитивну відповідь (обведене слово “Так”) зараховується один бал, за обведене слово “Ні” – 0 балів.

У пунктах 5, 6, 11, 13, 14, 18, 19, 22, 23, 24 оцінювання відбувається таким чином: замість 1 бала зараховують 0, а замість 0 балів – 1 бал. Це робиться тому, що у вказаних пунктах стверджується ознака, протилежна оціненій. Іншими словами, в цих пунктах за відповідь “Так” зараховується 0 балів, а за відповідь “Ні” – 1 бал.

Схильність дитини до творчості виявляється через: розмаїття інтересів, пластичність розуму, зацікавленість, наполегливість. Нарешті, суттєве значення мають умови в сім’ї дитини.

1. Розмаїття інтересів.

Підрахуємо загальну суму балів за відповіді дитини в пунктах 1, 5, 9, 16, 21. Кількість набраних балів відповідає ступеню вираження розмаїття інтересів дитини:

- I ступінь – 0-1 бал (погано виражені);
- II ступінь – 2-3 бали (посередньо виражені);
- III ступінь – 4-5 балів (добре виражені).

2. Незалежність.

Підрахуйте загальну суму балів за відповіді впливу дитини в пунктах 2, 8, 11, 13, 19, 24. Кількість набраних балів відповідає вираженню незалежності дитини:

- I ступінь – 0-1 бал (погано виражена);
- II ступінь – 2-3 бали (посередньо виражена);
- III ступінь – 4-5 балів (добре виражена).

3. Гнучкість, пристосування.

Підрахуйте загальну суму балів за відповіді дитини в пунктах 6, 7, 22. Кількість набраних балів відповідає ступеню вираження зацікавленості дитини:

- I ступінь – 0-1 бал (погано виражена);
- II ступінь – 1 бал (посередньо виражена);
- III ступінь – 3 бали (добре виражена).

4. Наполегливість.

Підрахуйте загальну суму балів за відповіді дитини в пунктах 10, 14, 23. Кількість набраних балів відповідає ступеню вираження наполегливості дитини:

- I ступінь – 0-1 бал (погано виражена);
- II ступінь – 2 бали (посередньо виражена);
- III ступінь – 3 бали (добре виражена).

5. Допитливість.

Підрахуйте загальну суму балів за відповіді дитини в пунктах 4, 12, 18. Кількість набраних балів відповідає ступеню вираження допитливості дитини:

- I ступінь – 0-1 бал (погано виражена);
- II ступінь – 2 бали (посередньо виражена);
- III ступінь – 3 бали (добре виражена).

Відомості про сімейне оточення.

Підрахуйте загальну суму балів за відповіді дитини в пунктах 3, 15, 17, 20. Кількість набраних балів відповідає ступеню сприятливого сімейного оточення для розвитку творчих здібностей дитини:

- I ступінь – 0-1 бал (погано виражена);
- II ступінь – 2-3 бали (посередньо виражена);
- III ступінь – 4 бали (добре виражена).

Додаток В**Поради Девіда Льюїса щодо розвитку обдарованої дитини:**

1. Відповідайте на запитання дитини якомога терпляче і чесно. Серйозні запитання дитини сприймайте серйозно.
2. Створіть у квартирі місце-вітрину, де дитина може виставляти свої роботи. Не сваріть дитину за безлад у кімнаті під час її творчої роботи.
3. Відведіть дитині кімнату чи куточок винятково для творчих занять.
4. Показуйте дитині, що Ви любите її такою, якою вона є, а не за її досягнення.
5. Надавайте дитині можливість у виявленні турботи.
6. Допомагайте дитині будувати її плани та приймати рішення.
7. Показуйте дитині цікаві місця.
8. Допомагайте дитині нормально спілкуватися з дітьми, запрошуйте дітей до своєї оселі.
9. Ніколи не кажіть дитині, що вона гірша за інших дітей.
10. Ніколи не карайте дитину приниженням.
11. Купуйте дитині книжки за її інтересами.
12. Привчайте дитину самостійно мислити.
13. Регулярно читайте дитині чи разом з нею.
14. Пробуджуйте уяву та фантазію дитини.
15. Уважно ставтеся до потреб дитини.
16. Щодня знаходьте час, щоб побути з дитиною наодинці.
17. Дозволяйте дитині брати участь у плануванні сімейного бюджету.
18. Ніколи не сваріть дитину за невміння та помилки.
19. Хваліть дитину за навчальну ініціативу.
20. Учíte дитину вільно спілкуватися з дорослими.
21. У заняттях дитини знаходьте гідне місце для похвали.
22. Спонукайте дитину вчитися вирішувати проблеми самостійно.
23. Допомагайте дитині бути особистістю.
24. Розвивайте в дитині позитивне сприйняття її здібностей.

25. Ніколи не відмахуйтеся від невдач дитини.
26. Заохочуйте в дитині максимальну незалежність від дорослих.
27. Довіряйте дитині, майте віру в її здоровий глузд.